

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Вже виходячи зі змісту положень Преамбули Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року, зокрема про прихильність держав-засновниць до принципів свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод і принципу правової держави, про бажання посилити демократичний характер і ефективність функціонування інститутів, та про визнання демократії універсальною європейською цінністю, можна впевнено стверджувати, що великою мірою саме демократичність є тією ознакою, що втілює дух концепції функціонування Європейського Союзу. Визначаючи можливі причини виникнення проблеми «дефіциту демократії» у Європейському Союзі ключовим питанням, на нашу думку, є розуміння правової природи самого Європейського Союзу як унікального політичного утворення, що поєднує риси національного та міжнародного права.

Цікавою в цьому контексті видається позиція окремої групи науковців, зокрема Ф. Шміттєра, який, досліджуючи функціонування Європейського Союзу, використовує національну модель демократії, виділяючи такі її елементи як громадянство, представництво та прийняття рішень представницькими інститутами, влада яким делегується народом [4, с. 83]. Порівняння прояву зазначених елементів в межах Європейського Союзу та на національному рівні, дозволяє окреслити походження тих явищ, що мають наслідком прояв дефіциту демократії.

Громадянство – це правовий зв'язок фізичної особи та держави, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Однак не можна говорити про інститут громадянства як про такий, що лише формально посвідчує зв'язок індивіда та держави, адже він має соціально-культурний базис. Так, Договором про заснування Європейської Спільноти визначено запровадження громадянства ЄС, однак тут же зазначено, що воно є

додатковим до національного [2, ч. 1 ст. 17]. Із зазначеного можна зробити висновок про первинність зв'язку індивіда зі своєю державою, позиціонування його як громадянина своєї країни та пріоритету національного інтересу. Тобто говорити про вже сформовану свідомість європейця як представника європейської спільноти першочергово, а не представника окремої держави, видається передчасним.

Джерелом влади у демократичних державах є народ, який здійснює свою владу безпосередньо або через органи публічної влади. На національному рівні органом влади, який характеризується високим ступенем репрезентативності, до повноважень якого належить прийняття нормативно-правових актів з найважливіших питань, є представницький орган, що зазвичай називається парламентом. Національні парламенти мають чітко визначену компетенцію, є відповідальними за рішення, що приймаються, прийняті рішення фактично легітимовані народом, вони приймаються відповідно до нагальних національних потреб у максимальній наближеності до адресатів. Європейський парламент, як орган, що формується безпосередньо громадянами ЄС, не має тих повноважень з прийняття важливих політичних рішень, які мають національні парламенти. Він є лише однією з трьох інституцій ЄС, залучених до нормотворчого процесу, при цьому його роль у ньому не є превалюючою. М.А. Шульга, цитуючи Сандро Гоцці, наголошує на тому, що «дефіцит демократії» виникає саме в результаті того, що представниками держав-членів загальноєвропейських інститутах є уряди, тобто виконавча влада, а не парламенти – законодавча влада [6, с. 163]. О.Н. Новикова, аналізуючи цю ж проблему, зазначає, що рішення, які приймаються в межах ЄС, приймаються в обстановці секретності, не завжди є зрозумілими та підзвітними громадянам. Вони, хоч і отримують певні вигоди, за наслідками позитивних змін через включення у процес інтеграції, але не до кінця розуміють та не контролюють його [4, с. 84]. Я. Зелінський також наголошує на проблемі проінформованості громадян країн-членів ЄС про ті процеси, які відбуваються в межах ЄС. Зокрема, це проблема відсутності так званих інтерфейсів, структур, що пов'язують виборців з органами та інститутами: євросоюзні ЗМІ, європейські партії, профспілки тощо, тобто такі структури, які відобразатимуть інтереси виборців [1, с. 84]. Ще одним дискусійним питанням, на нашу думку, є питання щодо реалізації «домислованих повноважень». На відміну від національних представницьких органів, що діють чітко в межах визначених

повноважень, тобто реалізують той обсяг владних повноважень, якими їх наділив народ як безпосереднє джерело влади, у ЄС передбачається можливість прийняття рішень з питань, необхідних для реалізації цілей ЄС, які безпосередньо не входять до компетенції інституцій ЄС, що на нашу думку, може певним чином впливає на легітимацію таких рішень.

Лісабонським договором 2007 року було запроваджено низку положень, спрямованих на подолання зазначених проблем, в тому числі щодо розширення законодавчих повноважень Європейського Парламенту, інститут «громадянської ініціативи», наділення національних парламентів контрольними повноваженнями тощо [5, с. 89]. Однак навіть такі сприятливі зміни не призвели до усунення проблеми «дефіциту демократії».

Отже, тим базисом, з якого бере початок проблема «дефіциту демократії» в ЄС та її різноманітні прояви в діяльності його інституцій, є, на нашу думку, відсутність усталеного підходу до розуміння правової природи ЄС. Від цього багато в чому залежатиме, які вимоги необхідно пред'являти до діючих інституцій та на основі яких критеріїв визначатиметься їх демократичність. Уявлення щодо того, якою має бути демократична країна, та які критерії можна застосовувати для того, щоб констатувати демократичність її інституцій на національному рівні, уже склалися. Однак, для наднаціонального рівня такі параметри не є чітко сформованими, а ті, що використовуються для національного рівня, не можуть повною мірою застосовуватися. При усвідомленні специфіки правової природи ЄС як унікального політичного утворення, можуть бути обґрунтовані такі вимоги до демократичності, які ставляться до структур наднаціонального рівня, та здійснені подальші кроки до демократизації інституцій ЄС.

Список використаних джерел:

1. Зелиньский Я. Дефицит демократии в Европейском сообществе и делиберативная демократия. *Вестник Тамбовского университета. Серия Политические науки и право*. 2015. № 2. С. 82–90.

2. Міжнародний документ: Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія) від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text

3. Міжнародний документ: Договір про Європейський союз від 07.02.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029

4. Новикова О.Н. «Дефицит демократии» в ЕС: основные направления критического анализа проблемы (обзор). *Актуальные проблемы Европы*. 2005. № 4. С. 79–104.

5. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.

6. Шульга М.А. «Дефицит демократии» в Европейском союзе: Смыслы и интерпретации. *Политическая наука*. 2014. № 2. С. 162–182.

Литвиненко Д.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогодні все ще не існує єдиного підходу для визначення правової природи ЄС, а тому це питання є відкритим та актуальним. Союз є принципово новим унікальним об'єднанням, що містить основи як національного права, так і міжнародного.

З кожним наступним договором (Амстердамським, Маастрихтським, Лісабонським) компетенція та сфери діяльності ЄС набувають розвитку та розширюють можливості для досягнення цілей Союзу. Так, у 2007 р. Лісабонським договором було надано правосуб'єктність ЄС, що стало визначальним кроком для Союзу, але зовсім не вирішило питання правової природи.

Тож сперечаючись щодо природи ЄС, було виокремлено основні її концепції. Так ЄС розглядають як: міжнародну організацію; конфедерацію; федерацією; та як унікальний суб'єкт права, якого до нині ніколи не існувало.

Розглянемо кожну концепцію окремо, її переваги та недоліки. Концепція визначення ЄС у якості міжнародної організації розглядається через те, що Союз має з нею певні спільні риси, такі як: організаційно-правова єдність; оснований на міжнародно-публічному договорі; система органів управління; та делегований характер повноважень. Однак, головною особливістю ЄС, яка не дозволяю його віднести до міжнародних організацій є здатність створювати